

УДК 340.1

Т.П. ЧУБКО, Одеський національний університет ім. І. Мечникова

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПОНЯТТЯ, ВПЛИВ НА СУЧАСНІ ДЕРЖАВУ І ПРАВО

Ключові слова: глобалізація, сутнісні ознаки глобалізації, аспекти глобалізації, вплив глобалізації на державу і право

Особливість сучасного етапу розвитку цивілізації полягає не тільки в тому, що епоху постіндустріалізму замінює епоха інформаційна, але і в тому, що процес змін охопив, крім економічної, ще й політичну, соціокультурну і духовну сфери. Найбільш зримим проявом і показником цих феноменів є глобалізація, в рамках якої відбувається формування нового типу світового співтовариства. [1, с.5].

Подальше розширення європейських та євроатлантичних структур потребують чіткого розуміння природи міжнародних сучасних процесів, одним із яких і є глобалізація. Розуміння вказаного процесу є особливо важливим для України, оскільки вона перебуває в процесі входження до глобалізаційного простору. Саме тому не є випадковим науковий інтерес до глобалізації в різних галузях знання, в тому числі й в сфері права. Сучасна глобалізація – при всіх особливостях її змісту, специфічних властивостях, характеристиках – представляє собою певну нову сходинку в подальшій універсалізації всесвітньої історії людства та земної цивілізації. Для належного розуміння й оцінки її змісту, форм прояву і тенденцій розвитку необхідне її дослідження, викладення в загальному контексті всесвітньо-історичного розвитку процесів глобалізації, у зв'язку з попередніми етапами глобалізації [2, с.39].

У вітчизняній науці проблемам глобалізації присвячено праці таких вчених, як В. Погорілко, П. Рабінович, В. Костицький, Ю. Тодика, О. Білорус, І. Яковюк та ін. В цих пра-

цях аналізуються особливості глобалізаційних процесів в контексті їх впливу на право і правові системи сучасності. Водночас, дана проблематика є вельми дискусійною, оскільки стосується явища нового, яке знаходиться в стані становлення і постійних динамічних змін. Таким чином, метою даної статті є аналіз сутнісних ознак глобалізації, як чинника, що впливає на всі сфери життя і, зокрема, право та державу. Такий аналіз передбачає систематизацію поглядів стосовно глобалізації та виділення найбільш головних її властивостей. Основними здобутками даної наукової праці, які містять елементи новизни, є узагальнення підходів до розуміння сутності глобалізації, виділення ознак останньої, визначення основних напрямків впливу глобалізації на сучасні державу і право.

Поняття глобалізації не є по суті чимось абсолютно новим. Адже перші теорії світової держави і права з'явилися ще в давнину у вигляді перших ідей космополітизму («космополіт» - це «громадянин світу») в Давній Греції. Люди ще з моменту створення організованих форм співдружності між собою усвідомлювали, що тільки спільними зусиллями можна створити миролюбне, цивілізоване суспільство, максимально задовольняти свої потреби, забезпечувати всіх і кожного. На протязі всієї історії ці ідеї постійно видозмінювалися та трансформувалися.

У XVIII-XIX ст. (Ж.-Ж. Руссо, І. Кант та ін.) перспективи державно-правової універсалізації тісно пов'язували з досягненням вічного миру на шляхах затвердження і дотримання всіма державами загального для всіх міжнародного правопорядку, що забороняє війни. В цьому руслі Кант висунув концепцію поступового формування всесвітньої конфедерації республік (держав з правовим строем) як шлях до загального правового строю і вічного миру на землі [2, с.41].

У XX ст. ідеї всесвітнього порядку та миру набули практичного вираження у вигляді міжнародних організацій: Ліга націй, а після другої світової війни – ООН. У сучасних

умовах тенденції інтеграції проявляються в спробах побороти національні та державні кордони; потоках товару, кредитів, інвестицій, послуг від однієї держави, регіону в іншу; обміну технологіями.

Аналіз літератури свідчить, що сьогодні науковці виділили три концептуально відмінні підходи, які пропонують своє бачення глобалізації.

Перший, апологетичний – глобалізм (К. Омае, Т. Фрідман, М. Хорсман, А. Маршалл, Е. Гідденс та ін.) – полягає в тому що, глобалізація розглядається як невідворотній процес, сутністю якого є абсолютний примат світового порядку над національними державами і суспільствами.

Другий, поміркований – трансформаціоналізм (К. Уолте, П. Герст, Г. Томпсон, У. Бек, Д. Штігліц, Д. Гелд, Е. Макгрю) – полягає в тому, що сучасні форми глобалізації розглядаються як такі, що не мають аналогів в історії, а держави і суспільства в усьому світі під впливом глобалізації зазнають глибоких змін, намагаючись пристосуватися до більш взаємозв'язаного, але вельми непевного світу. Таким чином, на світовій арені залишаються як головні «гравці» національні держави і уряди, певні локальні культури, але вони зазнають суттєвих змін під впливом глобалізаційних процесів.

Третій, антиглобалізаційний – альтерглобалізм (С. Амін, Ф. Утар, К. Аггитон, Н. Хомський, Е. Туссен). Його представники стверджують, що глобалізація – це переважно міф, який приховує справжню суть міжнародного господарства, що дедалі більше поділяється на три головні регіональні блоки, де національні уряди залишаються вельми впливовими.

Отже, глобалізація – це міф чи реальність? Оскільки змістовна характеристика глобалізації проводиться в наступній частині даної роботи, умовимося, що в найбільш загальному плані глобалізація означає формування певного загального світового простору, пронизаного єдиними принципами еко-

номічного та гуманітарного співіснування націй.

Можна стверджувати, що незалежно від ідеологічної інтерпретації існують такі явища, як злиття ринків товарів, послуг, праці, формування єдиного інформаційного простору, і загальні виклики людству – екологічна криза, дефіцит ресурсів тощо. Все це, в свою чергу, обумовлює необхідність формування певної універсальної нормативної системи, яка буде здатна забезпечити гармонійне співіснування націй та вирішення проблем загальнолюдського масштабу. Іншими словами, настає етап, коли потрібно вибирати між двома варіантами: або поглиблення екологічної, економічної і духовної кризи, протистояння різних культур в умовах все більшої залежності між національними суспільствами, або вироблення певних «загальних правил гри», які дозволять перейти до нового якісного співіснування націй у сучасному світі. Отже, на наш погляд, глобалізація – це об'єктивне явище сучасності, що розвивається та діє за своїми законами. Воно обумовлено особливостями і рівнем розвитку виробництва, досягненнями науки, спільністю простору існування різних націй. Фактор глобалізації сьогодні ніяк не можна не враховувати, оскільки він впливає на всі сфери життя кожного окремо взятого суспільства.

Виникнення та розвиток глобалізації викликані рядом причин, які охоплюються особливостями розвитку світової спільноти. Основа глобалізації була закладена масовою міграцією і інтегрованими ринками капіталу в XIX ст. А.І. Уткін виділяє дві фази розвитку глобалізації. На першій – кінець XIX і початок XX ст. – світ вступив у фазу активного взаємозближення на підставі розповсюдження торгівлі і інвестицій в глобальному масштабі дякуючи пароплаву, телефону, конвеєру та залізницям [3, с.12]. Друге відродження глобалізації почалося в кінці 1970 року на підставі революції в інформатиці, телекомунікаціях і цифрових технологіях [3, с.14].

Досліджуючи динаміку глобалізації, нау-

ковці зосереджують увагу на обставинах, що сприяють глобалізації:

- останні досягнення в галузі техніки і технології, що дозволили прискорити та здешевити переміщення людей, товарів, грошей, інформації;

- розповсюдження єдиної ідеології, заснованої на демократичних принципах свободи особистості, загальнолюдських нормах моралі, гуманізму єдиної культури;

- досягнення науки управління, які значно розширили можливості національних і наднаціональних суб'єктів у сфері створення оптимальних управлінських структур;

- інтеграційні процеси, що охопили майже всі регіони.

Вважається, що уперше термін «глобалізація» запровадив Т. Левіт у 1983 році. Він застосував його для характеристики феномену злиття ринків окремих продуктів, що виробляються великими ТНК [4, с.7].

Термін глобалізація походить від французького слова «global» - загальний. Цим терміном визначається об'єктивний процес формування, функціонування та розвитку принципово нової всесвітньої системи відносин між країнами і народами на підставі взаємозв'язку та взаємозалежності, що поглиблюються у всіх сферах життєдіяльності світового співтовариства [5, с.106]. Термін «глобалізація» у суспільствознавстві використовується для позначення одночасно процесу і результату розвитку певних тенденцій світової цивілізації, і в останні роки розглядається як чи не найяскравіша характеристика розвитку сучасного світу.

Деякі вчені для розуміння природи глобалізації пропонують проводити різницю між поняттями «глобалізація» та «глобалізм». Глобалізація вказує на те, що сучасний світ набув нової якості, яка може бути виражена поняттям світового суспільства – спільності соціальних відносин, що не можуть бути інтегровані в національно-державну політику або визначатися нею. На відміну від глобалізму, глобалізація це те, що світовий ри-

нок витісняє або підмінює політичну діяльність, це ідеологія панування світового ринку, ідеологія неолібералізму, що заснована на використанні нових методів управління світом, державою, народами. Глобалізація має на увазі процеси, в умовах яких національні держави та їх суверенітет влітають в павутину транснаціональних суб'єктів і підкоряються їх власним можливостям [6, с.87].

Виходячи з вищевказаних понять, можна зробити висновок, що глобалізм, це певна доктрина, якою осмислюється нова якість світу, в той час як глобалізація - це процес, що характеризує тенденції розвитку сучасного світу. Проте, слід відзначити, що обидві форми ідеології (глобалізації та глобалізму) є інтелектуальним продуктом, що реально відповідає вимогам часу і являє собою один із типів інтелектуальної реакції на конкретні виклики часу і конкретні умови та форми соціального буття, свідомості та поведінки сучасної людини, мимоволі «втягнутої» в об'єктивний процес глобалізації [7, с.32, 33].

Існує дуже велика кількість визначень поняття «глобалізація». Так, глобалізація визначається як багатofакторний синергетичний процес зі створення глобалістичних економічних, фінансових, комунікаційних і інформаційних мереж, які пронизують весь простір Землі та інтегрують цивілізацію в єдину цілісну систему [8, с.161]. Глобалізація розуміється як процес (або комплекс процесів), що втілює трансформацію в просторову організацію суспільних відносин і дій, оцінених з точки зору їх екстенсивності, інтенсивності, динаміки та впливу, і породжує трансконтинентальні або міжрегіональні потоки й мережі діяльності, взаємодії та виконання владних функцій [9, с.38]. З точки зору відомого українського вченого-правника В. Погорілка, глобалізація в розвитку сучасного суспільства поступово охоплює всі сфери суспільного життя – політичну, економічну, соціальну, духовну – і зумовлює трансформації в них на всіх рівнях – міжнародному, регіональному, національному, місцевому

[10, с.3]. По М. Елброу, глобалізація включає до себе «всі ті процеси, за допомогою яких народи земної кулі об'єднуються в одне світове або глобальне суспільство» [11, с.340].

Узагальнюючи дослідження в галузі обґрунтування категорії глобалізації, професор Паризького інституту політичних досліджень Б. Баді стверджує, що єдиного визначення цього феномену не існує. Він пропонує три виміри глобалізації, які уточнюють її в такому плані:

1) це історичний процес, що розвивається упродовж багатьох століть;

2) цей процес означає уніфікацію світу, життя за єдиними принципами, орієнтацію на єдині цінності, дотримання єдиних звичаїв і норм поведінки, прагнення все універсалізувати;

3) глобалізацію характеризує все більша взаємозалежність, головним наслідком якої є підрив, руйнування національного державного суверенітету під тиском дій нових акторів загальнопланетарної сцени – глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, що взаємодіють на рівних засадах не лише між собою, але й безпосередньо з державами – традиційними суб'єктами міжнародних відносин [12, с.139, 140].

Родовою рисою викладених підходів виступає ідея посилення взаємозалежності людства на всіх рівнях (місцевому, регіональному, національному) й у всіх вимірах (економічному, політичному, культурному).

Наукове осмислення «живої» динамічної матерії глобалізаційних процесів не сприймає галузевих обмежень; політика, економіка, право, культурні розбіжності різних країн перебувають у постійній взаємодії, тому спроби розглядати глобалізацію як статичне явище, чи виключно з позицій правової, економічної чи політичної науки призводить до спрощених оцінок і некоректних прогнозів [13, с.68].

Таким чином, глобалізацію як явище слід розглядати у наступних взаємозалежних аспектах: 1) економічному; 2) культурно-

ідеологічному (в тому числі політична і правова); 3) територіальному; 4) інформаційно-комунікаційному глобалізація.

В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці та капіталу [14, с.13-16]. Іншими словами, *економічна глобалізація* полягає у глобалізації ринків (товарів, послуг, трудових ресурсів) та збільшенні організаційних структур економіки (поява ТНК, світових банків, підприємницьких та торгових комплексів).

Сьогодні розвиток національних економік, забезпечення найсприятливіших умов для розвитку держави неможливі без співробітництва з міжнародними об'єднаннями, такими як СОТ, МВФ, Світовий банк та ін., адже вказані організації займаються питаннями регулювання фінансових ринків, удосконалення національних економічних політик, встановленням торгових тарифів.

Під впливом глобалізаційних процесів відбувається перебудова економічних відносин. У результаті та під впливом інтеграційних процесів різного характеру і масштабу відбувається формування «геоекономіки» [15, с.73].

Вказаній формі економіки притаманні спільні риси:

1) прискорення процесу глобалізації економіки в останні десятиліття, коли різні ринки (капіталу, технології, товарів, праці) ставали дедалі більше взаємозалежними та інтегрованими в багатопланову мережу ТНК;

2) об'єднання різних видів ринків (товарів, послуг, інформації, фінансів);

3) взаємозалежність і взаємодія національних економік як результат поглиблення інтеграційного процесу;

4) універсалізація, що виявляється в дедалі більшій подібності національних систем економічного регулювання. Цьому явищу сприяють ТНК, СОТ, які здійснюють тиск на держави з метою приведення їхніх систем до світових стандартів.

Нині все більшого значення набувають так звані економічні кордони, які не завжди співпадають з адміністративно-територіальними.

Однак вказані зміни не завжди мають позитивний характер. Так, під впливом глобалізаційних процесів з'являються сучасні форми колонізації, які спираються на економічне підкорення держав, що розвиваються, перетворення їх в джерела дешевої робочої сили транснаціональних корпорацій, насажденні основних державно-правових інститутів розвинутих держав як зразків для інших країн. Держави Західної Європи почали оцінювати свій добробут все більше в економічному аспекті, а не в геополітичному, тобто вони стали орієнтуватися на контроль над розподілом світових ресурсів. Процеси глобалізації полегшують діалог між державами з однаковою державною ідеологією, з іншої сторони відбувається поглиблення відставання між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються.

Саме в аспекті запобігання негативним наслідкам глобалізації, зведення їх до мінімуму, є надзвичайно важливим розвиток глобалізаційних процесів у сфері права. При цьому ключовим має бути принцип верховенства права, практична реалізація якого є єдиним гуманним засобом, здатним вирішити проблему несправедливого перерозподілу світових ресурсів.

Економічні перспективи для України залежатимуть від її змоги знайти новий національний шлях, нову модель розвитку – модель глобального інтегрування. Національна стратегія, базована на традиційному індустріальному характері розвитку, стає не тільки неприйнятною, але й надзвичайно небезпечною. Нині, за відсутності будь-якої національної стратегії, на тлі хаосу та інерції будь-які спроби інтегруватися в європейські та глобальні структури є явно безуспішними і навіть руйнівними. Сьогоднішня економіка України, з її розваленою промисловістю, неймовірно низькою технологічністю, відсталою організацією виробництва і низькою продуктивністю, не може витримати навантажень глобальної конкуренції [16, с.6-7].

Нині доцільно говорити про створення на

планеті нової, техногенної цивілізації, що є наслідком більш глибокого розуміння загальних проблем сучасного світу, тісної взаємозв'язаності народів, держав. У сучасних умовах створюються передумови для включення людини в соціальну структуру глобального етносу, де все більше затверджуються загальні матеріальні та духовні цінності, єдина ідеологія заснована на демократичних принципах свободи особистості, загальнолюдських нормах моралі, гуманізму єдиної культури. Саме в цьому полягає суть культурно-ідеологічної глобалізації.

Територіальна глобалізація – це процес об'єднання держав, формування військово-політичних та інших союзів. Завдяки глобалізації територіальність перестає бути визначальним чинником організації соціального і культурного життя, а соціальні практики звільняються від локальних прив'язок і вільно перетинають просторові границі [17, с.74]. Процес урбанізації, концентрації фінансових, трудових та інших ресурсів в містах також є характерним прикладом територіальної глобалізації.

Своєрідно визначив зміст глобалізації американський дослідник Т. Фрідман: «...інтеграція ринків, націй – держав і технологій, що дозволяє індивідам, корпораціям і націям – державам досягати будь-якої точки світу швидше, далі, глибше і дешевше, ніж коли б то не було раніше» [18, с.9]. Таким чином він дав визначення інформаційно-комунікаційної глобалізації. В сучасних умовах її матеріальною основою є революція в технічній сфері, зовсім нові види комунікації, транспорту та інформаційних технологій, що зробили будь-яку частину планети досяжною, причому досяжною досить швидко. В цих умовах відбувається ріст виробництва праці, відкриваються нові можливості для інвестицій капіталу. Тож сьогодні вказана глобалізація є найбільш дієвою в інтеграційних процесах, адже вона полягає у: а) розвитку комунікаційних можливостей і використанні космічного простору для передачі інфо-

рмації; б) швидкому розвитку глобальних інформаційних мереж; в) комп'ютеризації багатьох процесів життєдіяльності людства.

Отже, можна зробити висновок, що глобалізацію представляють і як процес, і як нову ідеологію, і як етап розвитку людської цивілізації, і як невідворотну стадію історичної динаміки. Всі ці погляди мають право на існування. За їх допомогою можна пояснити ті чи інші процеси в залежності від задач, поставлених перед дослідником. Безперечно, це найвпливовіша сила, що визначає подальший розвиток нашої планети. Вона торкається усіх галузей суспільного життя, в тому числі й самого суспільства. Глобалізація відображає взаємозв'язки людей, що ростуть, загальні тенденції розвитку людства.

Сучасні науковці по-різному пояснюють розвиток суспільства в умовах глобалізаційних процесів.

За класифікацією Ю. Васильчука, «в загальній формі можна виділити три ступені розвитку глобального трансформаційного процесу: 1) індустріальне суспільство початку ХХ ст.; 2) суспільство масового споживання 60-х років; 3) інформаційне суспільство кінця ХХ ст.» [19, с.6].

На сучасному етапі розвитку інформаційне суспільство демонструє економічну могутність та небувалий соціальний потенціал. Зі зміною процесу отримання та розподілу інформації, зміною швидкості та форми цього процесу виникають нові риси суспільства, не притаманні попереднім суспільствам. Інформаційне суспільство створює набір відносин, що є притаманними саме йому: воно відрізняється моментальністю відносин, їх роздробленістю та багатоконтактністю. Під впливом глобалізації в інформаційному суспільстві втрачаються суспільні норми, характерні для громадян національної держави, виникають зовсім інші технологічні норми та правила поведінки, які мають слабкий зв'язок і з національною належністю, і з територією проживання [17, с.80-82].

Зв'язок інформаційних технологій з про-

цесами глобалізації настільки тісний, що інколи вчені вдаються до абсолютного ототожнення поняття «інформаційне суспільство» та «глобальне суспільство» [20, с.498]. Сьогоднішнє глобальне суспільство відрізняється від попереднього міжнародного суспільства за наступними критеріями. Міжнародне суспільство до переходу в глобальну стадію ділилося, перш за все, на різні національні країни, а глобальне суспільство диференціюється, головним чином не стільки на окремі країни (хоча й цей поділ зберігає свою значимість), скільки на багато особистостей, груп та організацій, що мають різні цілі як в окремих областях і традиційних державах, так і в глобальній сфері в цілому [21, с.166]. Втягуючи всю цивілізацію в якісно новий стан, процеси глобалізації посилюють і поглиблюють попередні протиріччя та протиріччя між різними стадіями суспільно-історичного розвитку, різними шарами і структурами суспільства.

Глобальні проблеми сучасності є породженням передусім суперечностей суспільного розвитку, а саме масштабів впливу діяльності людини на навколишню дійсність та нерівності соціально-економічного, науково-технічного розвитку країн і регіонів. Відповідно, вони є комплексними та всеохопними, тобто тісно взаємопов'язані з регіональними та національно-державними проблемами. Тому ефективна стратегія розв'язання глобальних проблем виводить суспільства на нові рубежі міжцивілізаційного розвитку, а саме на рівень усвідомлення необхідності об'єднання зусиль усіх народів та держав [22, с.74].

Тож, глобалізація сприяє формуванню єдиного загальносвітового інформаційного простору, який прискорює процес запозичення культурних цінностей та універсалізації форм суспільного життя.

Таким чином, з одного боку, з'являються стимули формування загальних цінностей, нової якості розвитку людини в глобальних масштабах, а з іншого, ми є свідками розриву суспільних зв'язків, руйнування та деформації традиційних гуманістичних цінностей

суспільства, підвищення соціального напруження, зростання злочинності [23, с.22].

В умовах глобалізації суспільство, яке перебуває у стані модернізації, намагається стати більш відкритим, що забезпечується сукупністю так званих внутрішньо елітарних процесів (поглядів, цінностей, орієнтацій самого суспільства). В цьому контексті важливу роль відіграє ідеологія як принцип функціонування суспільства, яку інколи досить часто заміняє традиція як межа інновації та легітимності влади. Таким чином, концепція модернізації суспільства без урахування національної специфіки породжує «безінноваційну політику» та відповідну відсутність лідерів «стратегічного типу». Це безпосередньо вказує на те, що стратегія розвитку суспільства в умовах глобалізації вимагає впровадження інноваційної політики держави у всіх сферах [22, с.72].

У даний час справжньою проблемою залишаються взаємовідносини між новим глобальним суспільством і національними структурами. Розподільчі тенденції збереглися та посилилися, світове суспільство продовжує зіштовхуватися з задачею примирення технологічних змін та економічної інтеграції з традиційними політичними структурами, заснованими на національній свідомості [24, с.28].

В суспільстві закладені механізми спостереження та зруйнування. Тож для того, щоб продовжувати розвиватися в нових умовах, воно повинно напрацювати високий ступень терпимості, готовності для самокритики і компромісам, прийняття єдиних цінностей і норм співіснування.

Здійснюючи вплив на всі області соціального життя, глобалізація диктує необхідність переосмислення ролі права і держави в сучасному світі.

При вивченні глобалізації слід керуватися системно-функціональним підходом, що орієнтує на вивчення процесів адаптації держав до викликів глобалізованого світу, а також використовувати принципи єдності історичного і логічного як методологічної основи дослід-

ження об'єктивних закономірностей еволюції держави, права і всього історичного процесу людської діяльності. В ході процесів адаптації відбуваються зміни характеру державної влади і корегування державних функцій.

Глобалізаційні процеси проникають у внутрішньодержавну сферу через економічні, інформаційні, міжнародно-правові та інші канали. Держава з одного боку вимушена брати на себе не властиві їй раніше функції (інформаційна безпека, інноваційна діяльність), а з іншого боку модернізуються попередні, притаманні для неї, функції. Так, сьогодні держава стає глобальним підприємцем: створюються державні банки, страхові компанії, оптові торгові корпорації. Держава активно приймає участь в організації зовнішньоторгових зв'язків, регулюванні валютних курсів, контроль за експортом товарів, капіталів, технологій. Однак слід відмітити послаблення національних бюджетів.

Під впливом глобалізації відбувається зміна характеру і змісту державної діяльності. Держави все більше займаються глобальними проблемами – злочинність, зміна клімату, наступи пустель, епідемії, бідність, раціональне використання природних ресурсів.

Змінюється роль держави і в соціальному житті. Сьогодні держава орієнтується на забезпечення потреб особистості, охорону її прав, узгодження інтересів різних соціальних прошарків.

Процеси глобалізації приводять до радикальної зміни позицій національних держав. Зростає кількість недержавних суб'єктів (глобальних міждержавних та міжнародних об'єднань), яким держава передає частину своїх функцій. Обмежується влада національного уряду, держава в цілому як сукупність органів стає зовсім не обов'язковою, відповідно уряди мають все менше можливостей управляти своїми корпораціями [22, с.73]. І в результаті цього держави втрачають свою національну ідентичність. Ослаблення національно-державного суверенітету й надалі триватиме і потребуватиме створення і

розширення можливостей політичної дії на наднаціональному рівні.

Зміни, які спричинила глобалізація, підштовхують до пошуку механізмів, які би урегулювали відносини, що виникають. Завдяки цьому, розширюються межі правового простору. Кінець ХХ століття і початок ХХІ століття характеризується двома тенденціями в праворозумінні. З однієї сторони стали актуальними проблематика природного права і затвердження міжнародних стандартів в області прав людини. З іншої сторони спостерігається посиленна увага до регіональних і національних особливостей правової спадщини, які грають роль в утворенні різних регіональних державних об'єднань як суб'єктів формуючого багатопольярного світу. Тож завдяки глобалізації в державно-правовій сфері можна спостерігати природні тенденції: до уніфікації і самобутності, до об'єднання і самовизначення. Сьогодні право виступає як найважливіший елемент глобалізації, її правовий фундамент.

Основними напрямками впливу глобалізації на розвиток права є такі: 1) ускладнення структури світового правового поля, яка включає правові системи різних рівнів і якостей [25, с.12; 27, с.78]; 2) зміна змістовних параметрів концепції прав людини, ускладнення її реалізації [27, с.6]. На перший план висувається право на міжнародний порядок, при якому права і свободи можуть бути захищені, тобто людина має право на життя в умовах миру та безпеки; 3) інтернаціоналізація права як процес поглиблення взаємного впливу різних правових систем [28, с.84]; 4) правова конвергенція. Внаслідок правової конвергенції (інтеграції), при якій відбувається взаємне збагачення права в різних ареалах, у правових системах демократичних країн проявляються відомі риси спільності, свого роду «нової однотипності» [29, с.225]. Формами правової інтеграції є рецепція, гармонізація, уніфікація та стандартизація права.

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Сутністю глобалізації як процесу, який характеризує сучасний етап розвитку людства, є формування спільного світового економічного, політичного та культурного простору, який функціонує на основі універсальних загальноновизнаних правових цінностей та принципів і опосередковується загальними організаційними формами.

2. Головними напрямками впливу глобалізації на державу є якісна зміна національно-державного суверенітету (його обмежений характер) і призначення держави (що виражається в зміні змісту і сутності функцій держави).

3. Головним напрямком впливу глобалізації на право є його універсалізація, яка полягає у виробленні єдиних спільних базових принципів і інститутів права, усунення суперечностей між національними правовими системами. В свою чергу, право стає важливим інструментом глобалізації, оскільки відсутність єдиного правового поля, його недостатня сформованість гальмують процеси глобалізації в різних сферах формування і функціонування світового суспільства. Окрім того, право виступає головним ідеологічним підґрунтям глобалізації, який покликаний стримувати негативні сторони і наслідки глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костицький В. Економічний патріотизм як складова національної ідеї в умовах глобалізації / В. Костицький // Право України. – 2006. – № 12. – С. 3–8.
2. Нерсесянц В. С. Процессы универсализации права и государства в глобализирующемся мире / В. С. Нерсесянц // Государство и право. – 2005. – № 5. – С. 38–47.
3. Уткин А. И. Глобализация: процесс и осмысление / А. И. Уткин. – М. : Логос, 2001. – 254 с.
4. Глобализация: взгляд с периферии / отв. ред. С. Хоменко. – К. : Агентство гуманит. Технологий, 2002. – 61 с.

5. Капто А. С. Энциклопедия мира / А. С. Капто. – М. : Книга и бизнес, 2002. – 544 с.
6. Иванец Г. И. Глобализация, государство, право / Г. И. Иванец, В. И. Червонюк // Государство и право. – 2003. – № 8. – С. 87–94.
7. Войтович Р. Идеология глобализации та її вплив на систему державного управління: теоретико-методологічний аналіз / Войтович Р. // збірник наук. праць НАДУ при Президентові України. – 2005. – № 2. – С. 29–41.
8. Ганчев П. Глобализация цивилизации и необходимость новой формы философии / П. Ганчев // Вопросы философии. – 2007. – № 8. – С. 160–165.
9. Гелд Д. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура : Пер. з англ. / Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатта, Дж. Ператтон ; Передне сл. Ю. Павленка. – К. : Фенікс, 2003. – 584 с.
10. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-ї річниці незалежності в Україні / за ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 356 с.
11. Рукавишников В. О. Политические культуры и социальные изменения. Международные сравнения / В. О. Рукавишников, Л. Халман, П. Естер. – М. : Совпадение, 1998. – 368 с.
12. Ефективність державного управління / Ю. Бажал, О. Кілієвич, О. Мертенс та ін. ; за заг. ред. І. Роспутенка. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2002. – 420 с. 13. Єфименко А. Виклики глобалізації та цивілізаційний вибір України / А. Єфименко // Юридичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 68–74.
14. Лукашевич В. М. Глобалистика / В. М. Лукашевич. – Львов : Новий світ-2000, 2004. – 392 с.
15. Кравчук М. Глобалізація вимагає не орієнтуватись на поточні вигоди / М. Кравчук // Віче. – 2003. – № 11. – С. 73–76.
16. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації / О. Білорус // Економіка України. – 2001. – № 11. – С. 4–13.
17. Рудницька Т. Інтернетизація як початковий етап входження України у світову спільноту, що глобалізується: позитиви й ризики / Т. Рудницька // Соціологія: теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2004. – № 1. – С. 73–88.
18. Friedman. Th. Understanding Globalization // The Lexus and The Olive Tree. N. Y., 2000. – P. 9.
19. Васильчук Ю. А. Социальное развитие человека в XX веке / Ю. А. Васильчук // Общественные науки и современность. – 2001. – № 1. – С. 5–26.
20. Войтович Р. Інформаційна революція як необхідна передумова виникнення сучасних процесів глобалізації / Р. Войтович // Вісник Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2004. – № 3. – С. 492–500.
21. Ань Вей. Глобализация и право. Воздействие современной китайской правовой философии на развитие общества в Китае / Ань Вей // Вопросы философии. – 2005. – № 2. – С. 166–171.
22. Войтович Р. Місце, роль та функції національної держави в контексті сучасних глобалізаційних процесів / Р. Войтович // Вісник Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2004. – № 2. – С. 70–81.
23. Білорус О. Глобалізація розвитку і соціальна безпека / О. Білорус, Н. Маслова-Лисичкіна // Віче. – 2001. – № 5. – С. 22–44.
24. Бурьянов С. А. Проблемы совершенствования нормативно-правовой базы реализации права на свободу совести в контексте глобализации / С. А. Бурьянов // Государство и право. – 2002. – № 10. – С. 26–31.
25. Скакун О. Ф. Правові системи в умовах глобалізації / О. Ф. Скакун // Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації : матеріали міжнар. наук. семінару (м. Харків, 16 травня 2008р.) / редкол.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. – Х. : Право, 2008. – С.10–13.
26. Глобализация и развитие законодате-

льства. (Очерки) / отв. ред. Ю. А. Тихомиров, А. С. Пиголкин. – М. : Городец, 2004. – 463 с.

27. Удовика Л. Антропологічні проблеми права під впливом глобалізаційних процесів / Л. Удовика // Підприємство, господарство та право. – 2005. – № 6. – С. 3–7.

28. Лукьянова Е. Г. Основные тенденции

развития российского права в условиях глобализации / Е. Г. Лукьянова // Государство и право. – 2004. – № 7. – С. 84–89.

29. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия: некоторые тенденции мирового правового развития – надежда и драма современной эпохи / С. С. Алексеев. – М.: Статут, 2000. – 256 с.

Чубко Т. П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право / Т. П. Чубко // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 396–405 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10htpdip.pdf>

Виконано аналіз наукових підходів до поняття глобалізації, встановленню основних напрямків її впливу на державу і право. Аргументується, що глобалізація є об'єктивним явищем сучасності, яке впливає на всі сфери життя кожного окремо взятого суспільства. Глобалізація аналізується у наступних взаємозалежних аспектах: економічному, культурно-ідеологічному (в тому числі політичному і правовому), територіальному, інформаційно-комунікаційному.

***

Чубко Т.П. Глобализация: понятие, влияние на современные государство и право

Выполнен анализ научных подходов к понятию глобализации, установлению основных направлений ее влияния на государство и право. Аргументируется, что глобализация является объективным явлением современности, которое влияет на все сферы жизни каждого отдельно взятого общества. Глобализация анализируется в следующих взаимозависимых аспектах: экономическом, культурно-идеологическом (в том числе политическом и правовом), территориальном, информационно-коммуникационном.

***

Chubko T.P. Globalization: Conception, Influence on the Modern State and Law

The scientific approaches to the conception of globalization have been analyzed, the main directions of its influence on the state and law have been determined. It is given arguments that globalization is the objective phenomenon having influence on all spheres of life of each, taken separately, society. Globalization has been analyzed in the following interdependent aspects: economic, cultural-ideological (including political and legal), territorial, informational-communication.